

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Preceptorium diuine legis venerabilis fratris Joha[n]nis Nider de ordine predicatorum

Nider, Johannes

Nurnberge, 28.VII. 1496

Quintu[m] de gula t[...]pautia [e]t spe[cie]b[us] ei[us].

urn:nbn:de:hbz:466:1-31252

sus. et fit communiter cum peccato mortali. Primo qui querit delectationem in actu matrimoniali extra limites matrimonij. sicut videlicet quod paratus est idem facere cum uxore etiam si non esset coniunctus. et est mortale peccatum. Et dicitur ardenter amator uxoris. Secundo impetuosis est. qui fit causa satiationis libidinis. et homo se ad hoc provocat per meretricias blandicias vel de industria viri calidis et valde incensus. aut per alium modum huiusmodi actus a se quasi exigit propter satietatem delectationis. Tertio fit concubitus contra naturalem modum. ut cum omittitur debitum vas. et hoc semper est mortale peccatum. quia proles sequi non potest. et intentio nature totaliter frustratur. Quarto est impetuosis. quando fit contra naturalem modum etiam ad debitum vas nature. ubi tamen de proposito corporis bene sustineret naturalem modum. Est autem modus talis secundum Albertum multiplex. Primus modus est malus quando concubitus lateraliter fit. Secundus peior qui fit sedendo. Tertius adhuc peior qui fit stando. Quartus est pessimus qui a tergo. Ubi dicit Thomas. Ubi omittitur debitum modus concubendi solum quo ad situm non est semper peccatum mortale ut quidam dicunt. et est quicquid sine peccato. sicut quando dispositio corporis aliam modum non patitur. hec ille. Sed alij dicunt secundum Albertum. quod est contra intentionem nature. et impedit conceptio. et est signum concupiscentie mortalis nisi dispositio corporis alium situm exigeret quam naturalis situs est. ut fieri posset propter egritudinem vel pinguedinem vel periculum suffocandi feru. aut propter aliam causam rationabilem. Quinto fit concubitus impetuosis cum sit tempore prohibito. et potissime peccat ille qui peccat. Sexto cum sit in loco indebito. ut in sacro vel in publico in scandalum aliorum. Septimo qui accedit ad impregnationem viciniam partium ubi timor est de abortu. Octavo cum quis ac-

cedit ad menstruatam saltim naturaliter menstruum habentem. Ubi videtur secundum Scotum. quod peccat scilicet peccat mortaliter. quia ut dicitur non est verisimile quod lex nona in intentione dat castitatem quam veteris. secundum Leviticum. xx. dicitur. Qui colerit cum muliere in fluxu menstruo et reuelauerit turpitudinem eius. ipsa quoque aperuit fontem sanguinis sui. interficientur ambo de medio populi sui. Hoc autem secundum Scotum non infligit nisi pro mortali. Contra tenet sicut Scotus. sanctus Thomas. ad idem declinare videtur in. iij. Ubi glossando illam auctoritatem dicit. quod intelligit quod uterque voluntarie consentit. Nono videtur impetuosis in eo qui peccat debitum postvorum continentie a se emissum pari consensu aut ante matrimonium emissum. cum quo non est dispensatum. In prefatis casibus oibus actus matrimonialis est peccatum mortale vel multum propinquum mortali. Notandum tamen pro intellectu noni modi. quod ille qui vouit castitatem et praestat matrimonium intentione consummandi per carnalem copulam peccat mortaliter. secus si solummodo coniugaliter societatis. Item quis qui vouit continentiam perpetuam non peccat mortaliter post primum actum matrimoniale. peccati iugis simpliciter vel explicite debitum reddendo. secundum multos tamen peccat mortaliter debitum a iuge peccando. nisi secum fuerit dispensatum. Item sicut neuter iugum potest continentiam vouere sine consensu alterius. sic etiam probabilius est quod neuter posset vouere nolle peccare debitum sine alterius consensu. Omnia illa sunt de mente sancti Thomae. in. iij. Item qui vouit continentiam perpetuam etiam peccat mortaliter. Primo actu matrimoniali per quem consummat matrimonium. quia votum seruare poterat post tractum religionem iurando quod non fecit.

Capitulum v.

Quomodo ventris ingluuies sit causa
et sic mechiez luxuriam patitur in

primis parētib⁹ qm̄ post cib⁹ statim
erubuerūt Gen. iij. Et Ro. xij. Non
ambulemus in cōmessatiōib⁹ ⁊ ebrie
tātibus. Et sequit. Nō in cubilib⁹ ⁊
impudicitijs. Idē parit in sodomit
tis. Dñi Ezech. xvj. Hec ē iniquitas so
roris tue sode. superbia. saturitas
panis ⁊ abundantia ⁊ octū ipsi⁹ ⁊ filiar
ei⁹. Idcirco devicio gula tria sunt vi
dēda. Dñi saluator Luc. xxi. ait. At
tendite ne grauent corda v̄a crapula
et ebrietate. Crapula id ē cruda epu
la. ideoq; devtroq; vidēdū est. Primo
de gula in genere. Secōdo de sobrieta
te. Tertio de ieiunio quō ad illd tene
amur. Pr̄m̄ ad p̄mū tria dicent p̄n
cipaliter. Primo qd sit tēperantia ⁊ et
quid gula. Secōdo que sint spēs gula.
Tertio qñ sit mortale vel veniale pec
catū. Dñi ad p̄mū notandū q ad itel
ligendū qd sit viciū castrimargie con
gruit scire quō abstinēdū sit. Est autē
abstinētia sumptio vel subtractio cibi
v̄l potus fm̄ q̄ recta dicit rō. Unde
ij. Pe. j. Ministrare in fide v̄a virtū
tem. in virtute autē scientiā. in scientiā
autē abstinētiā. Ex q̄ p̄ abstinētiā fe
ri oportet fm̄ scientiā. videlz quantū
oportet sumendo. q̄lta oportet. vbi o
portet. qñ oportet. ⁊ p̄ qd oportet p̄
cōgruētia hoim bonoz cū quibus vi
vit homo. ⁊ p̄ cōgruētia p̄sone sue ⁊
p̄ suē valitudinis. cōsuetudinē. etatē.
labozis. robozis. ⁊ incōmoditatē. neces
sitate v̄l cōgruētia. vt dicit Aug⁹. in li.
de qd. euāgelij. Et fm̄ regionē in qua
quis degit. qz in vna citius sumit cib⁹
q̄ in alia sic de tpe. Secōdo notādū.
q̄ corpus nobis datū est vt seruiat spi
ritui n̄ro ad opa bona q̄ in hac vita nō
pōt spūs exercere sine corpis ministe
rio. sed cibus. potus. somnus ⁊ h̄mōi
sunt nobis data. vt per eozum vsuz cō
seruemus corpus p̄o posse in tali ha
bitudine vt sit ben e dispositū ad sp̄it

ritū seruiendū. sicut instrumentū bo
num ⁊ aptum deseruit expedite artifi
ci ad laborandum. Est ergo regula q̄
tūc homo temperare v̄it i cibo ⁊ po
tu. quando in eis talem modū seruat
in quantitate ⁊ q̄litate v̄icib⁹. ⁊ sic de a
lijs circūstantijs. q̄ p̄ hoc corpus suū
in tali statu ⁊ robore ponit. ⁊ cōseruat
q̄ ipse possit facere ea q̄ sibi competūt
fm̄ officiū ad vitanduz vicia. ⁊ de die
in diem p̄ficiendū in virtutibus. Idē
intelligēdū de somno ⁊ vigilia. ocio ⁊
exercitio. ⁊ similib⁹ ad corp⁹ p̄tinenti
bus. v̄vult Aug. in li. de morib⁹ eccle
sie. Dñi autē signāter q̄ sunt inspicēda
etas. cōplexio. p̄suetudo. ⁊ siliā. qz iu
uenis valet qd nō valet puer. san⁹ qd
nō valet infirmus. paup valet qd non
dites. Dñi si dices delicate nutritus.
statim vellet grossa sumere. infirmare
tur. Idē dicit de diuitib⁹ Aug⁹. de verb
dñi. Orant diuites p̄suetudine infir
mitatis sue. sed doleant se aliter non
posse. melius em̄ vellet si aliter possēt.
Tu ergo dices v̄tere cibis electis ⁊ p̄ci
osis. qz sic cōsueuisti. ⁊ aliter non po
tes. qz si cōsuetudinē mutas egrotas.
Cōcedit ergo tibi v̄tere subtilibus. da
paupibus supflua. v̄tere preciosis. da
paupibus vilia hec ille. Sic etiā senex
indiget meliorib⁹ q̄ iuuenis fort. Si
militer delicate p̄plexionat⁹ indiget p̄
bono statu sui corpis subtilioribus ⁊
magz delicatis q̄ robust⁹ ⁊ grossi cor
poris hō. quē panis ⁊ legumina plus
accenderēt q̄ aliter carnes. sic etiā fm̄
officia antēdēdū ē. qz fabū v̄l silez me
chanicū plus ⁊ crebri⁹ oportet come
dere. ⁊ si forte grossiora sufficiūt q̄ in
sūdanti studio aut spiritali exercitio
Tertio notādū fm̄ q̄ aliqui varias
intentiones habent qui sumunt cibū
aut potū moderate fm̄ hoc etiā sunt
diferse abstinēte. Et sunt sex. quarū
vna sola virtus est. Dñi verus. Absti

net eger. egens. cupidus. gula. simia. virtus. Prima abstinētia dicitur medicinalis q̄ fit solū p̄p̄t sanitatē corp̄is cōseruandā aut recuperandā. et nō est virtus. quia ibi deficit optima circūstantia q̄ est finis debīt⁹ in secūdo notabitur tactus. Dicitur autē solū. q̄ si abstineret p̄pter sanitatē corp̄is nō ibi sistēdo. s̄ etiam in bonis virtutibus dei obsequium ordinādo esset meritoria. Secūda dicitur abstinētia auaricie q̄ fit solum ad parcendū expēsis. nec virtus est. Dicitur etiā solū. q̄ si abstineret p̄pter minus expēdere nō ibi sistēdo. s̄ vltim⁹ referēdo in fines debitos. vt p̄pter misericordie opa faciēda. vel sibi rōnabiliter in futurū p̄uidēdo. vel ad laudē dei et ad similia. tūc virtus eēt q̄ saltē alie circūstantie debite illi eēt. Tertia dicitur paupertas. q̄ fit solū ex necessitate pecunie. nec ista est virtus nisi pauper non habēs vnde laute viueret abstineret contentus de his q̄ habet. tamen cum illa intētionē q̄ si etiā multis possideret. nollet laurius viuere. ex quo illud sibi sufficit p̄ cōueniētī cor poris valitudine. s̄ si vellet sic viuere p̄pter deum illa esset veravirtus abstinētie. Quarta vocat abstinētia hypocritis q̄ fit p̄pter hominū inanē gloriam. et hec est semp̄ mala. Quinta ē religiois q̄ fit s̄m̄ dictamē recte rōnis p̄pter deū. modo dicto in notabili secundo. Sexta addit cū quis rōne gule se iunat. id est. q̄ quis abstinēt solū vel p̄ncipalit̄ p̄pter hoc vt postea delectabilis comedat. **¶** Quarto notandum q̄ gula opponit r̄pante et abstinētie. Et est actual duplex gula. Vna interior q̄ est animalis et imoderata appetitio imoderate edēdi aut bibēdi p̄pter concupiscētia cibi aut potus delectabilis. aut ipsius delectatiōis. Sed exterior actualis gula ē imoderat⁹ eius aut potatio ab interiori iordinata.

ta edēdi aut potādi appetitioe imperatus. Dicitur p̄mo q̄ est animalis appetitio. ad differētia famis et sitis que sunt appetitiones nales. nec subijciuntur rōni. Gula autē est appetit⁹ animalis. quia ē appetitio actualis existēs in voluntate aut in sensualitate. a voluntate tū aliquo modo depēdens et rōni potēs subijci. Dicitur secūdo appetitio nō delectatio. Pro quo notandū q̄ circa sumptionē cibi aut potus tria sunt considerāda. Prima ē ipsa delectatio q̄ est in sumptionē ciborū aut potuum. et ista delectatiōne virtus r̄pantie seu abstinētie non aufert. nec videtur eam moderare. quia naturalis est huiusmodi delectatio. et ē maxime in abstinētib⁹. quib⁹ panis plus sapit q̄ gulosis pisces aut carnes. et h̄ p̄pter naturalē appetitū necessarij cibi sibi. Secūdu ē concupiscētia. et illa ē amor et desiderū delectatiōis q̄ est in ciborū et potuum sumptionē et est. Delectatio em̄ expta in cibis et potib⁹ causat amorē et desiderū sui. Et ista concupiscētia moderat virtus abstinētie nisi in magnitudine faciat excedere circa cibos et pot⁹ p̄tra bonū rōnis eos sumēdo vel appetēdo vltra debita q̄ntitatē. q̄litate. tēpus et similia. Tertius est actus interior et volitio sumēdi cibū. aut exterior actualis sumptio ab interiori volitioe impata. q̄ volitio causat habitū abstinētie. p̄mptē et faciliē inclinātē ad debite sumēdū victū. **¶** Vnde gula nō ē delectatio causata ex sumptione cibi aut pot⁹. s̄ est animalis appetitio seu concupiscētia iordinata. Dicitur tertio q̄ ē appetitio iordinata. Nō em̄ ois appetitio edēdi aut bibēdi animalis est gula. sed appetitio iordinata. vt cui⁹ quis voluntarie vult appetit cibum vel potum aliter q̄ s̄m̄ dictamē recre rationis. vt scilicet si plus q̄ oportet. ante tempus. et sic de alijs circūstantijs

Dicit quarto propter concupiscentiam cibi delectabilis. Nam si quis excedit in qualitate. in quantitate. aut finem aliam circumstantiam. Ita quod appetat aut sumat cibum plus debito aut delicatiorē quā necessarium sit. aut ante debitam horam. et hoc non propter concupiscentiam. sed estimas sibi necessarium. non pertinet hoc ad gulam. ut dicit **Thom.** scda. ij. q. cxi. vij. sed ad quasdam imperitiam. nec est semper peccatum. quia non potest semper ab homine vitari. **Unde dicit Grego.** ij. moral. Quia per esum voluptas necessitati miscetur. quod necessitas perat et quid voluptas superpetat. ignoratur. **Et Aug.** x. p. f. Quis est dominus qui aliquantum extra metas necessitatis cibum non sumat. Sed si quis propter concupiscentiam. id est. amoris et desiderii delectationis quod habet in edendo et potando. excedat mensuram in edendo et potando. hoc est gula. siue sit exterior superstitio siue sola interior volitio vel appetitio. et semper est peccatum. **Secundo** principaliter videndum est que sint species gula. Sunt autem plures. **Quinque** ponit **Grego.** super illo **Gen.** xxv. ubi **Esau** ait **Jacob.** Da mihi de hac coctione rufa. **Et** sumit ex. xxx. moral. **Et** omnes sunt secundum omissionem defectum circumstantiarum principalium quod requirunt in virtute abstinentie. **Unde dicit Augustinus.** Pre. xpe. laute. nimis. ardenter studiose. **Prima** est cum ante debitam horam sumit cibum aut potum sine rationabili causa. sed solum ex inordinata concupiscentia ciborum aut potuum. **De** talibus dicit apostolus **Phil.** ij. **Quorum** deus venter est. quia primo querunt regnum dei sui. **Regnum** autem dei eorum esca et potus est. **Secunda** est quando homo querit lautiores et preciosiores cibos. quos non requirit supra dicta sui corporis validudo. nec honestas statum aut persone. sed hoc in eo causat inordinatum amor delectationis quod in talibus est. **Sic** filii israel **Numeri.** xj. carnes desiderabant. et puniti sunt. **Et** **Luce.** xvj. dicit epulo epulabatur quotidie splendide. **Quo** dicit **Seneca.** **Pala-** tum tuum fames excitet non saporos. **Tertia** quando homo ea quod in cibis aut potibus sumenda sunt vult et appetit ea nimis accurate preparari. frigendo. assando. elixando. et per diversa exquisita condimentorum genera. ut homines ad superfluum sumendum non solum incidit gustu per diversos et delicatos saporos. sed etiam visu per varios colores. et olfactu per multimodos odores. **Sic** fecerunt filii belij. **Reg.** ij. quod ut dicit magister in **hysto.** scholastic. antequam adoleret adipem. tollebat ab offerentibus crudas carnes. ut lauti sibi procuraret. **Tales** sunt sicut bestie ruminantes studiose. videlicet meditates de accuratis. **Sed** differunt ab eis quia bestie post cibum. isti autem ante ruminant. **Quarta** est quando homo nimis in quantitate excedit in cibo vel potu plus sumendo in quantitate quam sibi necesse sit ante conveniens. magis propter delectationem se implet quam reficiens. **Hec** una fuit causa subversiois sodomie. **Unde dicit Ezech.** xvj. **Ecce** hec fuit iniquitas sororis tue sodomie superbia. saturitas panis et abundantia et oculi ipsius et filiarum eius. et manum egenam et pauperum non pertulgebant. **Quinta.** cum homo nimio desiderio et audacitate vitium quodammodo vorat sicut lupus vel canis famelicus. **Sic** fecit **Esau** **Gen.** xxv. **Quia** **Jacob** coquebat pulmentum. venit **Esau** lassus de agro dicens. **Da** mihi de coctione hac rufa. **Et** sequitur **En** mortuus. et sic accepto pane et lenticulis edulio vendidit primogenita sua. **Unde** dicit **Augustinus.** **Melius** est piscibus vesci more domini quam lenticulam more iumentorum. **Item** idem. **Mallem** pisce comedere cum domino. quam lenticulam cum **Esau.** **Sexta** species est cuius quis nimis frequenter sumit cibum aut potum. **Hec** fuit una causa damnationis diabolici **Luce.** xvj. quia epulabatur quotidie

Preceptum VI Cap. VI

splendide. Sufficit enim homini sano quod non est puer aut infirmus labore quantum bis in die sumere cibum, aliter facere morem porcorum et bestiarum est seruire. Est enim pro uerbis uulgare. Semel sumere cibum est diuinum, bis humanum, ter et ultra bestiarum. Septima est noua et incosuetasumere. Dec est enim causa quare finis sua perit odium bestie diutius uiuit quam homines quod uiuat quorum periodus, id est, spatium uite est finis. In ipsis septuaginta annis si autem in poteratibus octuaginta annis amplius eorum labor et dolor, quod homines quod noua et incosuetasumere cibaria, bestie uero se eadem uivacca fenit. **De Ecc. x.** Bis poteratus breuis uita. Octaua est quod homo multis et varijs ferulis et potibus uulturi, non ad sustentandum animam, sed ad irritandum gulam. Sic fecisse uidetur Heluuerus rex gentis Helvetiorum, de quo factum conuulso solennissimo dicitur. Bibeant qui inuitati erant aureis poculis et alijs atque alijs uasis cibi inferebant. **Non** est cum preciosa uel sumptuosa nimis quod procurat non habens respectum nisi ad hoc quod sunt magis saporosa. Propter quod diuisi uidentur quibus non rara, sed comia in ista terra in qua fuerunt, procurasse, cum de quibus panibus hordeaceis et duobus piscibus satisfecerunt eos. **Non** enim legitur quod potus uini dederit, carnes aut de pane triticeo, quod comibus comia sufficiuntur et plura non nisi quod proficiunt. **Quo** ad tertium principale dubitatur, quod gula peccatum sit mortale uel non. **Augustinus** in libro de sermone, ubi dicitur. **Quod** homo tantum amat et desiderat delectationes in cibis, ut propter eos persequendos deum preterit parat agere uel etiam agens contra diuinum preceptum uel hominum delectationes consequatur, tunc est mortale peccatum, quod preponit hominum delectationem deo. **Quod** uero quod amat hominum delectationes plus debito, contra tantum deum, quia licet amet et desideret plus debito hominum delectationes, tamen nequaquam uellet propter eas agere contra

legem dei, tunc est uentiale peccatum. Et hoc uult Augustinus in sermone de igne purgatorij, ubi dicitur. **Quoties** aliquis in cibo aut potu plus accipit quam necesse sit ad minima peccata nouerit primere. **Et** hoc intelligit cum propter amorem delectationis hoc contingit quam plus debito amat, licet contra deum. **Quando** autem gula quo ad potum sit mortale patebit statim. **Ex** premissis patet quod gula est peccatum mortale quando propter crapulam ieiunia ecclesie uel missa in diebus dominicis uel magnis seu precipuis festis negligit. **Secundo** possit esse mortale, quod conscientia alicui probabiliter diceret, quod comedere uel bibere ultra tale mensuram est destructio nature, uel soluere ieiunium tali die, et comedere tales cibos, est contra preceptum ecclesie, uel scandalizaret notabiliter proximum. **Tertio** possit esse mortale, quando quis comederet uel biberet sine dispensatione uel necessitate contra illud quod uouit. **Patet** ista, quia in omnibus istis homo paratus est facere contra dei preceptum propter gulam.

Capitulum vi.

Dictum est in precedentibus de uisitate seu frugalitate que est moderata sumptio uel subtractio cibi secundum rectam rationem. **Iam** dicendum est de alia specie, uidelicet de sobrietate, que est uirtus disponens hominem ad habendum se bene circa usum potus inebriare uolentis. **De** qua tria tanguntur. **Primo**, quod necessaria sit sobrietas, et quid sit uicium sibi oppositum scilicet ebrietas. **Secundo** de illabus gule. **Tertio** de remedijs uidebitur gule, tam quo ad parsimoniam quam quo ad sobrietatem. **Primum** ad primum notandum quod sobrietas est uirtus inelinans hominem ut dicitur est, ut uisum potum temperare in quietare, in quamitate, et sic de alijs, ut dicitur fuit in primo et secundo